

Afet Yönetim Sisteminin İncelenmesinde Gönüllülük Hizmetleri ve Bazı Sivil Toplum Kuruluşları

Ayşe AYDEMİR¹

Özet

Ülkemiz, deprem, sel ve heyelan gibi doğal afetlerin sürekli olarak yaşandığı jeolojik bir konumda yer almaktadır. Geçmiş afetlere bakıldığında ülkemizde büyük kayıplar yaşanmış ve afetler kalkınmamıza engelleyici faktör olmuştur. Afet öncesi, anı ve sonrasında meydana gelebilecek kayıpları en aza indirmek amacıyla pek çok mevzuat ve yönetmelikler hazırlanmış, yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu çalışmaların yanı sıra afetlerle baş edebilmek için toplumun oluşturduğu gönüllü yapılanmalar meydana gelmiştir.

Nitelikli bir afet yönetim sisteminin oluşturulması ancak toplumunda katıldığı bir afet yönetim sistemi ile mümkün olabilir. Burada kişiler kendisi, ailesi ve yakınlarını korumak içgüdüleriyle afet yönetim sistemine gönüllü olarak katılmak istemektedir. Bu çalışmada ülkemizde afetlerde gönüllülük faaliyetleri ve bazı gönüllü hizmet kuruluşları incelenmiştir. 1999 Marmara depremi sonrası gönüllü hizmetlerin sayısında önemli oranda artış yaşandığı tespit edilmiştir. Gönüllü hizmetler afetlerde barınma, beslenme, arama kurtarma, yangın söndürme gibi çalışmalar yürüterek önemli katkılar sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Yönetimi, Gönüllülük, Sivil Toplum Kuruluşları

Volunteering Services and Some Non-Governmental Organizations in Examining the Disaster Management System

Abstract

Our country is located in a geological position where natural disasters such as earthquakes, floods and landslides are constantly experienced. Considering the past disasters, great losses have been experienced in our country and disasters have been a hindrance to our development. In order to minimize the losses that may occur before, during and after the disaster, many legislations and regulations have been prepared and new regulations have been introduced. In addition to these studies, voluntary structures formed by the society have been formed in order to cope with disasters.

The creation of a qualified disaster management system can only be possible with a disaster management system in which the society participates. Here, people want to participate in the disaster management system voluntarily with the instinct of protecting themselves, their families and relatives. In this study, volunteering activities and some voluntary service organizations in disasters in our country were examined. It has been determined that there has been a significant increase in the number of voluntary services after the 1999 Marmara earthquake. Volunteer services provide important contributions by carrying out activities such as shelter, nutrition, search and rescue, fire extinguishing in disasters.

¹ Öğretim Görevlisi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Acil Durum ve Afet Yönetimi Programı, İstanbul
e-posta: ayse.aydemir@uskudar.edu.tr ORCID NO: 0000-0002-4113-2830

Keywords: Disaster, Disaster Management, Voluntariness, Non-Governmental Organizations

1. GİRİŞ

Türkiye iklim, coğrafik ve jeolojik yapısından dolayı çeşitli afetleri bir arada barındırmaktadır. Geçmişte ülkemizde sel, yangın, deprem gibi afetler pek çok can ve mal kaybına neden olmuş bununla birlikte ülkenin fiziksel, sosyal ve ekonomik yapısının da büyük zarara uğramasına yol açmıştır. Türkiye’de yaşanan afetlerde özellikle 1999 Marmara depremi ve 1939 Erzincan depreminde büyük kayıplar yaşanmış ve bu afetler şu an ve gelecekte de her zaman her şekilde karşımıza çıkacaktır. Bu nedenle yaşanan afetlerin yönetim sistemine bakılarak dersler çıkartılması ve yeni düzenlemelerin getirilmesi zorunluluk olmuştur. Ülkemiz 1999 Marmara depremleri sonrası afet politikalarında yeni bir boyut kazanmış ve tarihsel süreç içerisinde kurumsal yapılarda değişikliğe gitmiştir.

Afet sırasında operasyon hizmeti veren Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, afet öncesi risk değerlendirmesi ve düzenleme çalışmalarından sorumlu Afet İşleri Genel Müdürlüğü, acil durumlarda ise yer alan ilgili kurumlara mali ve personel desteği sağlayan Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılmış, afetleri tek çatı altında yürütmek amacıyla 17 Haziran 2009 yılında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur (Erkal ve Değerliyurt, 2009).

Afet ve acil durumlarda sürekli çalışmalar yürüten kamu kuruluşları afetleri deneyimleyerek bilgi ve beceri kazanmışlardır. İlgili kurumlar afet çalışmalarında ne kadar aktif rol alsalar da yaşanan afetlerde zaman zaman eksik kalınmış ve süreç içerisinde yerel halkında rol aldığı bir yönetim sistemine dönüşmüştür. Bir bölgede afet yaşandığında yerel halk uzman ekipler gelinceye kadar hemen müdahale etmiş ve afet yönetim sistemine önemli ölçüde katkılar sağlamıştır. Sonrasında da bölgede halk gönüllü olarak afetlerde bazı alanlarda çalışmalara katılmış ve ilgili kamu kuruluşlarına destek sağlayarak kayıpları en aza indirmiştir. Sağlanan bu katkıyla birlikte afet yönetim sisteminde, afetlerde gönüllülük sisteminin geliştirilmesinin gerekliliği ve önemi ortaya konulmuştur.

2. AFET VE GÖNÜLLÜLÜK SİSTEMİ

2.1. Afet Kavramı ve Yönetimi

Bir toplumun tamamını veya belirli kesimlerini kapsayan sosyal, ekonomik ve fiziksel kayıplara neden olan, olağan düzeni ve insan yaşamını bozan veya durduran, toplumun baş edemediği doğa veya insan kaynaklı olaylardır (AFAD, 2014). Bu olaylardan deprem, çığ, sel, fırtına, kuraklık, toprak kayması doğa kaynaklı afetlerde yer alırken; endüstriyel kazalar, asit yağışları, kimyasal kazalar, nükleer kazalar insan kaynaklı afetler içerisinde yer almaktadır.

Afetlerin meydana gelmesi bazen aylar, yıllar sürerken bazen de aniden ve hızlıca gerçekleşebilir, dolayısıyla dünyanın değişik yerlerinde her an her türlü afetler görülebilir.

Her ne kadar afetlerin yaşanacağı önceden biliniyor olsa da afetlerle ne zaman karşılaşılacağı ve hangi büyüklükte olacağı konusu ya da toplumu etkileyip etkilemeyeceğini tahmin etmek olanaksızdır. Bu sebeple afetlerin mümkünse etkilerini ortadan kaldırmak mümkün değilse de önlenmesi veya zararları en aza indirmek hedefimiz olmalıdır. Bunlara yönelik risk analizlerinin yapılması ve tedbirlerin alınması gerekmektedir. İnsanların yaşadıkları bölgede mevcut ve oluşma ihtimali olan doğa olayları hakkında bilgiye sahip olması ve bu olayların gerçekleşmesi halinde bunlardan hiç etkilenmeden veya minimum şekilde etkilenmelerini mümkün kılan çalışmaların tümü “Afet Yönetim Sistemi” olarak adlandırılmaktadır (Erkal ve Değerliyurt, 2009).

Bir başka tanıma bakıldığında “Afet Yönetimi”;; afetleri önlemek, olası etkileri azaltmak veya yok etmek amacıyla afetten etkilenmiş toplumun katılımıyla afet doğurabilecek tüm olaylara hızlı ve etkili bir şekilde müdahale edilen bir süreçtir. Afetleri iyi yönetebilmek için afet öncesi, esnası ve sonrasında yapılacak çalışmaların planlanması, tedbirlerin alınması, afetlerde rol alan ilgili kuruluşların belirlenmesi, koordinasyonun sağlanması ve stratejik hedefler ve öncelikler doğrultusunda çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir (AFAD, 2014).

2.2. Gönüllülük Kavramı

Gönüllülük; kişinin bir çıkarı olmadan, kendi yakını olsun olmasın, herkesin yaşam standartlarını arttırmak veya toplumun refahı, huzuru için tamamen kendi hür iradesiyle sivil toplum kuruluşlarında ya da toplumda yapılan çalışmalara yardım etmek olarak tanımlanabilir. Gönüllü kişiler, deneyim, hoşgörü, yardımsever ve iyi insani ilişkileri gibi özellikleri olabileceği gibi bunun yanı sıra bu özelliklere sahip olmasalar da yer aldığı toplumun refahı için bir şeyler yapma arzusu olan kişilerden oluşur. Bu sebeple gönüllülükte, içtenlik ve samimi olmak en önemli faktördür (Güder ve ÖSGD, 2006).

Gönüllülük, dünyada tüm coğrafyada görülen önemli ve evrensel bir olgudur. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nde belirtildiği gibi gönüllüler; özgürlük, adalet ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda çalışmalar yapan kişiler olarak ifade edilir. Gönüllü hizmetlerini destekleyen bir ülke, halkın refahını ve gelişmişliğini arttırıcı bir yapıya sahiptir (Birleşmiş Milletler Gönüllüleri, 2011). Dünyada topluma fayda sağlamak amacıyla pek çok alanda gönüllük esasıyla hizmet eden birimler ortaya çıkmıştır. Fakirliği yok etmek, insanlara temiz su temini sağlamak, iyi koşullar oluşturmak, sağlık hizmetleri vermek, yangın söndürmek, eğitim hizmetlerini desteklemek, yaşlılara yardım etmek, çevresel sorunları ve iklim değişikliği problemiyle baş edebilmek, afetin olası etkilerini azaltmak veya ortadan kaldırmak gönüllü faaliyetlerinden sadece bazılarıdır (Birleşmiş Milletler Gönüllüleri, 2011).

Akatay (2007) yaptığı çalışmada, gönüllü birey kavramını herhangi bir kuruluşa üye olmadan o kuruluşun çalışmalarına katılım sağlayan ve destekleyen birey olarak tanımlamıştır. Bu tanımda, üye kişiler ile gönüllüler arasında farklılıkların olduğunu ve farklılıkları şu sebeplere dayandırılabilirliğini ifade etmiştir. Sivil toplum kuruluşların üyeleri, STK’ların uzun vadeli hedeflerine destek sağlayıp çalışmalarında sürekli olarak yer alır iken gönüllü kişiler, toplumda bir olay olduğunda o esna da veya sonrasında kendiliğinden, gönüllü olarak çalışmalara başlar ve destek sağlar. Olay STK’ları oluşturan üyelerden çok gönüllü bireylerin müdahaleleri sayesinde hızlı bir şekilde iyileşir (Akatay ve Yelkikalan, 2007).

2.3. Gönüllü Yönetimi

Toplum için büyük önem taşıyan yönetim, bireyi ve toplumu ayakta tutan, yaşamı kolaylaştıran, insanların tek başlarına gerçekleştiremeyecekleri hedeflere ulaşabilmek için iş bölümü yapan, planlayan, koordine eden ve denetleyen bir süreç olarak yaşamın bütünü kapsamaktadır. Farklı iki bireyin aynı amaç doğrultusunda hedeflerini gerçekleştirebilmesi ve iş birliği halinde çalışmalarını başarılı bir şekilde yürütebilmesinde yönetim kavramının önemi ve gerekliliği kaçınılmazdır (Erken, 2008). Bu bakımdan yönetim, ortak amaçlar doğrultusunda; belirli bir grubu örgütlemek, iş birlikleri oluşturmak, çalışma sürecinde kalite ve başarı seviyesine katkı sağlamak ve bunun gibi pek çok süreçleri içeren bir olgudur. Eğer yönetim, başarılı bir şekilde yürütülemez ise hedeflere ulaşamaz ve süreç karmaşık bir hale girer.

Yönetim aynı zamanda günümüzde her anımızda her alanda bir mecburiyet haline gelmiştir. Yönetimin uygulanması kamu kuruluşları ve özel sektörlerin yanında gönüllü kuruluşları da etkilemiş ve önemi gün geçtikçe artan bu gönüllü kuruluşların kurumsal kimlik kazanması için iyi bir şekilde yönetilmeleri zaruri olmuştur.

Geçmişe bakıldığında Sivil Toplum Kuruluşları ve bünyesinde bulunan gönüllü bireylerin sayısı azdır ve gönüllüler bu süreci amatörce yönetmeye çalışmışlardır. Günümüze gelindiğinde ise sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü bireylerin sayılarının artması, bu hizmetlerin kurumsallaşıp resmi bir yapıya dönüşmesini zorunlu kılmıştır. Bu durumla beraber Sivil Toplum Kuruluşlarını oluşturan insan kaynağının yönetimi yani 'gönüllü yönetimi' önemli hale gelmiştir.

Gönüllü yönetimi; Sivil Toplum Kuruluşlarına gönüllü kişilerin katılımını sağlamak, onları değerlendirerek bireyi uygun programa yerleştirmek, onları yetiştirmek ve iyi insani ilişkiler kurmak gibi profesyonel süreçlerden oluşmaktadır. Gönüllü bireylerin geniş kitlelere hitap ediyor olması nedeniyle verdiği hizmetin farkında olan, kurumun misyonu doğrultusunda hareket eden, kurumu sahiplenen gönüllüler olması ve yetiştirilmesi yönetimin temel hedefleri arasındadır (Flood vd., 2005).

Gönüllü yönetimi, gönüllü kaynaklara uygun işler seçmenin yanında gönüllülerin sürekli bilgilendirilmeleri, görev tanımları yapılarak ilgili alanda etkili ve sürdürülebilir çözümler geliştirmeyi, gönüllü bireyler arasında eşit ve adaletli hizmet paylaşımını ve yaptıkları faaliyetlerle de motive edilmelerini kapsayan bir süreçtir. İyi bir gönüllü yönetimi için gönüllülerin görev tanımlarını yapmak çok önemlidir. Aksi takdirde görev tanımlarının yapılmaması veya eksik yapılması gönüllülerde kafa karışıklığı ve motivasyon düşmesine sebep olur. Böylece gönüllü yapılanma etkili bir şekilde hizmet veremez, kurulma misyonuna aykırı düşer ve hedeflerine ulaşamaz (Citizens Information Board, 2008, Sarıkaya, 2011).

Nitelikli bir gönüllü yönetimi şu süreçleri içerir:

1. Gönüllülerin görev tanımlarının yapılması
2. Gönüllülere ulaşma ve kuruma çekme
3. Gönüllülerin oryantasyonunu sağlama
4. Görevlendirmek ve seçim
5. Hizmet içi eğitim
6. Gönüllülere motivasyon sağlama
7. Performans ölçme
8. Ödüllendirme, teşvik

Bu faaliyetleri gerçekleştirme ve süreci iyi yönetme konusunda gönüllü yöneticilere büyük iş düşmektedir. Gönüllü yöneticiler, hizmet eden ekibi idare etmek ve denetlemekten sorumludur.

2.4. Afet Yönetiminde Gönüllülük

Dünyada bazı sorunların çözümlenmesinde, sadece ülkelerin ve uluslararası hizmetlerin çalışmalarının yetersiz kaldığı belirlenmiş ve bu konularda halk, tamamen gönüllülük esasıyla bir araya gelerek örgütler oluşturmuştur. Kurulan bu örgütler çeşitli faaliyetleri kapsamakla beraber, devletlere önemli kaynak gücü de sağlamıştır.

Gönüllülük esasıyla hareket eden bu kuruluşlar, içinde buldukları toplumun özelliklerini tanır, ihtiyaçlarını tahmin eder ve müdahale konusundaki yardımsever ve hızlı tutumları sayesinde sorunlarla baş edilebilirliği sağlar. Dolayısıyla ortak hedefler doğrultusunda bir araya gelerek eşgüdüm halinde faaliyet göstermek üzere oluşturulmuş gönüllü yapılanmaların önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Yalnız kamusal müdahaleler ile üstesinden gelinemeyecek şekilde çok sayıda riskleri içeren özellikle afetlerde, gönüllü kaynakların verdiği hizmetler büyük önem arz etmektedir. Afetler yalnız kamu kuruluşlarının hazırlığı ve yönetimiyle üstesinden gelemeyeceği kadar zor ve karmaşık bir süreci içerir. Gönüllü kaynakların müdahaleleri sayesinde afet süreci başarıyla yürütülmektedir.

Afet gönüllüsü, afet öncesi, sırası ve sonrasında, ihtiyaç duyulan konularda maddi, manevi hiçbir beklentisi olmaksızın kamu kurum ve kuruluşları, Türk Kızılay'ı veya diğer yardım kuruluşlarına destek sağlamak amacıyla eğitim almış kişilerdir (AFAD, 2014).

Afet gönüllülerinin, sadece afet sonrası değil öncesi olan risk azaltma aşaması için de çok önemli rolleri bulunmaktadır. Gönüllü örgütler, toplumu afetler konusunda uyarır ve risk azaltımına yönelik toplum bilinçlendirme çalışmaları yürütür. Endonezya'da, The Women's Tree Planting and Caring Movement 2009 for Water Conservation (2009 Kadınların Su Korunumu için Ağaç Dikme ve Bakım Hareketi) bu konuda aktif çalışmalar yürüten örgütlere örnek verilebilir. Gönüllü bireyler, ülkelerinde, iklim değişikliğine önleyici etkisi olan ağaçlandırma konusunu uyarmakta ve bu faaliyetlerinin önemine dikkat çekmektedir (Birleşmiş Milletler Gönüllüleri, 2011).

2005-2015 yıllarını kapsayan Hyogo Çerçeve Eylem Planında, "gönüllülük ruhunun" önemi vurgulanmıştır. Planda afet risk azaltma hususunda yerel halk, ülkeler ve uluslararası iş birliği içerisinde eşgüdüm halinde afetlerin yönetilmesi gerektiği belirtilmiştir. Hyogo'da yer alan stratejik hedefler; sivil toplum kuruluşları (STK) çalışma prensipleri, kapasiteleri ve kabiliyetlerinin afet direncini arttırmaya yönelik faaliyetler yapmak, güçlendirmek ve geliştirmektir. Bu hedefle birlikte gönüllü hizmetlerin önemi uluslararası dokümanlarda da vurgulanmıştır.

Deneyisel araştırmalarda, sivil toplumun dâhil edildiği ve güçlü ağırlara sahip, gönüllülük temelli toplumların afet sonrasında normal yaşantıya dönme kapasitelerinin, bireyseliği ön planda olan, izole topluluklar ile karşılaştırıldığında daha yüksek ve kolay olduğu görülmektedir (Birleşmiş Milletler Gönüllüleri, 2011).

Gönüllülerinde yer aldığı yönetim sisteminde devletin koordinasyon ve denetleme gücünün olması önemli bir başka konudur. Araştırmalara bakıldığında toplum ile koordinasyon stratejilerinin yapılması devletin afetleri iyi yönetebilme ve başarı elde etme olasılığını arttırdığı saptanmıştır. Bu iki olgu arasında pozitif bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir (Kapucu, 2008).

3. AFET YÖNETİMİ VE GÖNÜLLÜ KURULUŞLAR

Çoğu toplumsal problemlerde olduğu gibi afetler konusunda da halkın desteğine ve çabalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle afetler konusunda halkı bilinçlendirmek, tedbirler almak, ilgili kamu kuruluşlarına destek sağlamak amacıyla pek çok afet gönüllüsü bir araya gelerek, Sivil Toplum Kuruluşlarını (STK) oluşturmuştur.

Türkiye'de afet yönetimi alanında çalışmalar yürüten STK'ların gelişmesine, İstanbul'da yapılan Habitat II toplantısı önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Özellikle 1999 Marmara depremlerinin ardından STK'lar çalışmalarda etkin bir şekilde yer almış ve süreç başarılı bir şekilde yürütülmüştür (Kayasü, 2007). Bu depremlerin ardından hem STK'ların sayısında hem de bu kuruluşlarda yer alan gönüllü bireylerin sayılarında artış görülmüştür. Ülkemizde afetler konusunda faaliyet gösteren gönüllü hizmetlerine; AFAD Gönüllüleri, Toplum Afet Müdahale Ekipleri, Mahalle Afet Gönüllüleri, İtfaiye Semt Gönüllüleri ve Toplum Afet Gönüllüleri örnek verilebilir.

3.1. Toplum Afet Müdahale Ekipleri (TAME)

Afet sonrasında hafif arama kurtarma, ilk yardım, psikolojik destek gibi birçok alanda faaliyet gösteren, afet tehlikelerini ve risklerini analiz ederek risklere karşı önlemler alan, gerekli ekipmanlarla donatılmış, afetler konusunda eğitilmiş, halkın oluşturduğu gruplara Toplum Afet Müdahale Ekipleri (TAME) denir. Amaç, toplumu afetlere hazırlamak ve her bireyin bilinçli

olmasını sağlamaktır. TAME afet veya acil durum meydana geldiğinde can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla halktan en azından şunları yapabilmelerini bekler:

- Bireylerin binanın su, gaz, elektrik vb. alt yapı hizmetlerinin vana yerlerini bilmesi ve acil durumlarda kapatabilmesini sağlamak,
- Küçük yangınları söndürebilmek,
- Hayati tehlike oluşturabilecek küçük yaralanmaları tedavi etmek,
- Basit arama ve kurtarma çalışmalarına katılmak,
- Afetten etkilenenlere psikolojik destek vermek (Kadıoğlu, 2005).

3.2. İtfaiye Semt Gönüllüleri

Bir afet veya acil durum meydana geldiğinde profesyonel ekipler olay yerine gelene kadar ilk müdahalede bulunan kişiler yerli halktır. Dolayısıyla halkın yer aldığı gönüllü yapılanmaların yangın söndürme, basit arama kurtarma çalışmaları ve ikincil tehlikeleri önleme konularında eğitim almaları oldukça önemlidir. Bu amaçlar doğrultusunda kurulmuş olan İtfaiye Semt Gönüllüleri de mutlaka profesyonel itfaiye ekipleri tarafından yangına müdahale etme, itfaiye araç ve malzeme bilgisi eğitimlerini almalı ve eğitimleri kontrol edilmelidir (Kadıoğlu, 2008).

3.3. AFAD Gönüllüleri

AFAD Gönüllüleri, maddi, manevi hiçbir çıkar beklentisi olmaksızın sadece topluma fayda sağlamak amacıyla bilgi, beceri, deneyim, fiziksel güç ve zamanını kullanarak afet ve acil durum öncesi, sırası ve sonrasındaki çalışmalarda faaliyet göstermek üzere bir araya gelmiş kişilerden oluşmaktadır.

AFAD'ın oluşturduğu Gönüllülük Sistemi ile afet veya acil durumlar konusunda halkı bilinçlendirmek, toplumsal farkındalığı oluşturmak, ilgili resmi kuruluşlara destek sağlamak ve gönüllü hizmetleri afet yönetim sürecine dâhil etmek amaçlanmıştır. AFAD Gönüllüleri sadece afet sonrası müdahale ve iyileştirme aşamalarına değil afet öncesi olan zarar azaltma ve hazırlık evrelerine de dâhil edilmiştir. AFAD, gönüllülerine afet yönetim aşamaları hakkında bilgilendirmek ve afet bilincini oluşturmak amacıyla online, yüz yüze ve uygulamalı olarak eğitimler vermektedir. Gönüllülük sisteminde; gönüllülere uzmanlık eğitimlerinin yanı sıra uygulamalı eğitim ve tatbikatlar verilerek afet ve acil durumlarda AFAD'a destek sağlayacak kaynaklar yetiştirilmektedir.

AFAD Gönüllü Eğitim Programı; Temel AFAD Gönüllüsü Eğitim Programı, Destek AFAD Gönüllüsü Eğitim Programı ve Uzman AFAD Gönüllüsü Eğitim Programı olmak üzere üç modülden oluşmaktadır ve gönüllüler eğitim modüllerini tamamladıkça gönüllülük seviyelerini arttırmaktadır. AFAD Gönüllüsü olabilmek için;18 yaş ve üzeri olmak, eğitim programlarını aksatmayacak zaman dilimine sahip olmak, sağlık durumunun alanda çalışmasına ve seyahate çıkabilecek uygunlukta olmak şartları aranmaktadır.

3.4. Toplum Afet Gönüllüsü

Toplum Afet Gönüllüsü (TAG) olarak tanımlanan kişi; afet anında ilgili yetkililere yardım eden, afet sırasında çıkabilecek olumsuzlukları önleyen, afetzedeleri tespit ederek onlara destek veren, dayanışma ve yardımlaşmayı teşvik eden organize olmuş gönüllü hizmetidir (Çakacak, 2008).

TAG, afet öncesi risk azaltma evresinde risk analizleri yaparak onlara karşı tedbir almakta ve halkı bilinçlendirmeye yönelik faaliyetler sürdürmektedir. Gönüllüler, Afet sırasında profesyonel ekipler gelinceye kadar müdahalelerde bulunmakta ve ekipler gelince de onlara destek sağlamaktadır. Afet sonrasında ise iyileştirme çalışmalarında faaliyetler göstermekte ve kamu kuruluşların yanında iyi bir kaynak gücü oluşturmaktadır. Kurulan bu yapılanma sayesinde afet sonrası normal hayata dönmek kolaylaşır ve süreç daha hızlı iyileştirilmiş olur (Aydın, 2011).

3.5. Mahalle Afet Gönüllüleri

Çok sayıda can ve mal kayıplarına yol açan, Marmara Depremi'nde ülkemiz hazırlıksız yakalanmış ve büyük sonuçlara maruz kalmıştır. Mahalle Afet Gönüllüleri (MAG), yerel kaynakların afetlerde etkili bir faktör olacağı düşüncesiyle, 1999 Marmara Depremlerinin ardından 2000 yılında kurulmuştur. Marmara depremleri ve diğer yaşadığımız afetlerde insanlar, ailelerini ve komşularını korumak içgüdüleriyle müdahalelerde bulunmuş ve ilgili kamu kuruluşlarına destek sağlamıştır. Bu faaliyetlerden yola çıkarak bir yapılanma haline dönüşmüş MAG, üyelerine eğitimler vermiş ve malzeme, teçhizat sağlayarak mahalle kapsamında afete hazır timler oluşturmuştur.

MAG, bir afet veya acil durum yaşandığında yetkili kuruluşlar gelinceye kadar ilk müdahaleyi yapan kendisine, ailesine, komşularını ve diğer mahalle sakinlerine müdahalelerde bulunabilecek, profesyonel ekipler olay yerine intikal edince de onlara destek sağlayacak mahalle bazında kurulmuş olan bir hizmettir. Mahalle Afet Gönüllüleri hizmetinin hedefi, ülkemizde sık meydana gelen doğa ve insan kaynaklı afetlere karşı hazır, dirençli bir toplum oluşturabilmek ve afetler konusunda bilgi ve deneyime sahip nitelikli bireyler yetiştirmektir. Bu doğrultuda MAG, üyelerine gereken eğitim ve uygulama fırsatlarını sunmaktadır.

4. SONUÇLAR

Toplumların afetlerle baş edebilmesi için halkın katkıları göz önünde bulundurularak toplum tabanlı bir afet yönetim sistemi kurulmalıdır. Toplumun dahil edilmediği afet çalışmalarında başarıya ulaşılması mümkün olmayacağı bilinmeli, nitelikli bir afet yönetim sistemi için halkında yer aldığı gönüllü hizmetler aktif hale getirilmelidir. Halk, bir afet veya acil durum meydana geldiğinde yetkili ekipler gelinceye kadar ilk müdahalede bulunacak kişilerdir. Bu nedenle halkın kendi gücünün farkında olması ve afetlere hazırlık yapması büyük öneme sahiptir. Bu amaç doğrultusunda pek çok Sivil Toplum Kuruluşu oluşturulmuştur. Sivil Toplum Kuruluşları ile afet veya acil durumlar konusunda toplumu bilinçlendirmek, afet zararlarını önlemek veya azaltmak, hazırlık yapmak, müdahale çalışmalarını öğrenmek ve gönüllü hizmetlerin sürece katılmasını sağlamak amaçlanmıştır. Gönüllülere eğitim programları verilerek afet çalışmalarında profesyonel insan gücüne ulaşmak hedeflenmiştir. Gönüllü bireyler, afet öncesi zarar azaltma ve hazırlık çalışmalarını afet sonrasında ise arama kurtarma, ilk yardım, gıda dağıtımı gibi faaliyetler yürütmektedirler.

Türkiye'de 1999 Marmara depreminin ardından gönüllü hizmet sayılarında önemli bir artış olmuştur. Bu artış STK'ların bünyesinde bulunan gönüllü kişilerin sayısında da yaşanmıştır. Mahalle Afet Gönüllüleri, AFAD gönüllüleri, Toplum Afet Gönüllüleri Marmara Depremi sonrası kurulan sivil toplum kuruluşlarından bazılarındandır. Pek çok can ve mal kayıpları yaşadığımız Marmara depremi afet yönetim sisteminde ülkemizde bir dönüm noktası olmuş ve birlikteliği, dayanışmayı sağlayan gönüllü yapılanmaları harekete geçirmiştir. Marmara depreminde gönüllüler arama kurtarma, enkaz kaldırma, yangın söndürme, ilk yardım, gıda dağıtımı, barınma, kaynak dağıtımı gibi pek çok faaliyette yer almıştır.

Sonuç olarak gönüllü kaynakların afet yönetiminde katkıları göz önüne alınarak gönüllülük hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve gönüllülük vurgusu yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Gönüllülerin eğitimine yönelik faaliyetler artırılarak nitelikli insan gücü oluşturulmasının gerekli olduğu görülmüştür.

KAYNAKLAR

AFAD, (2014). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü

Akatay, A., Yelkikalan, N. (2007). Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve İnsan Kaynakları Yönetimi. Bursa. 74-107.

Aydın, M. (2011). Toplum Afet Gönüllüsü. İdarecinin Sesi Dergisi., Ankara. 25-27.

Birleşmiş Milletler Gönüllüleri., (2011). Dünya Gönüllülüğün Durumu Raporu, Türkiye, (Art press).

Çakacak Ö., 2008. Toplum Afet Müdahale Ekipleri . Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri. Ankara. 245.

Citizens Information Board, (2008). Managing Volunteers: A Good Practice Guide, http://www.citizensinformationboard.ie/publications/providers/downloads/Managing_Volunteers_08.pdf, (Erişim Tarihi: 25.12.2019)

Erkal, T., Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de Afet Yönetimi. Doğu Coğrafya Dergisi., 22:151.

Erken, V. (2008). Nasıl Bir Yönetim, Özdoğa Ofset, 2. Baskı, Ankara.

Flood, Joseph P., Eric Gardner, Kelvin Yarrell. (2005). “Managing Volunteers: Developing and Implementing an Effective Program”, Proceedings of the 2005 Northeastern Recreation Research Symposium, April 10-12, New York, 80-88.

Güder, N., ÖSGD. (2006). STK’lar İçin Gönüllülük ve Gönüllü Yönetimi Rehberi

Sarıkaya, M. (2011) Gönüllü Yönetimi, Sosyal Hizmet Kurumlarında Yönetim, Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, Ankara.

Kadioğlu, M. (2005). Afete Hazırlık Eğitim Çalışmaları. 3.İstanbul ve Deprem Sempozyumu. 240.

Kadioğlu, M. (2008). Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri. Toplumda Afet Bilincini Artırma Yöntemleri. Ankara.

Kapucu, N. (2008). Collaborative Emergency Management: Better Community Organising

Kayasü, S. (2007). Afet Risk Yönetimi: Risk Azaltma ve Yerel Yönetimler. Afet Yönetiminin Kurumsallaşmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. İstanbul.